

Gelderland

Toelichting: de standpunten van de partijen zijn gebaseerd op de provinciale verkiezingsprogramma's, het Kieskompas, het stemgedrag de afgelopen jaren en een enquête van Milieudefensie over megastallen.

Stelling 1: De provincie roept de industriële veehouderij een halt toe

Achtergrond

De industriële veehouderij is slecht voor dier, mens en milieu. Varkens zitten hun hele leven op kale vloeren, kippen zitten opeengepakt, koeien blijven het hele jaar op stal, eenden zitten in schuren zonder zwemwater, konijnen zijn opgesloten in kleine draadgazen kooitjes: in de industriële veehouderij hebben dieren geen gelegenheid hun natuurlijk gedrag te vertonen. Bovendien zijn de dieren vaak zo doorgefokt dat hun lichaam zélf grote welzijnsproblemen veroorzaakt: kippen groeien zo snel dat zij door hun poten zakken en hartproblemen krijgen, varkens worden zo zwaar dat ze moeilijk kunnen lopen, koeien geven zoveel melk dat ze vatbaar zijn voor uierontsteking. Et cetera.

Maar de vee-industrie is niet alleen slecht voor dieren. Om duizenden dieren op een klein oppervlak te kunnen houden, wordt antibioticum gebruikt om uitbraak van ziekten te voorkomen. En dat antibioticumgebruik leidt tot resistentie. Onlangs werd onderzoek openbaar waaruit blijkt dat kippen in toenemende mate resistent raken tegen Ceftiotur. Mensen die de kippen eten, zouden daardoor ook resistent kunnen worden voor antibiotica. Dat kan wanneer zogeheten ESBL-vormende bacteriën worden overgedragen. Die bacteriën maken enzymen die de werking van antibiotica tegengaan. Ook is de veeteelt is een belangrijke factor in de verspreiding van besmettelijke ziekten (SARS, vogelgriep, Q-koorts et cetera).

En dat is nog niet alles. Wereldwijd is de veehouderij verantwoordelijk voor 18% van de broeikasgassen. 59% van al het ijsvrije land wordt gebruikt voor veeproductie – om dieren te laten grazen of om veevoer op te verbouwen. Jaarlijks verdwijnt er een bos ter grootte van Portugal ten behoeve van de veeteelt. Om 1 kg kip te produceren is 3.900 liter water nodig. Gemiddeld kost het twee keer zoveel energie om dierlijke eiwitten te produceren dan plantaardige eiwitten. De veeteelt is verder een belangrijke factor in erosie, bodem- en watervervuiling. Het milieucentrum van de Vrije Universiteit berekende in 2010 dat alleen al de milieukosten van de Nederlandse varkenshouderij jaarlijks minimaal 1,3 miljard euro bedragen – kosten die voor rekening komen van de belastingbetaler.

Standpunt WSPA

Dieren in de veehouderij verdienen de ruimte en omgeving die hen in staat stelt hun natuurlijk gedrag te ontplooiën. Wij pleiten voor een duurzame landbouw: milieuvriendelijk en met respect voor dierenwelzijn en andere sociale waarden. In plaats van een industriële, door multinationals beheerste wijze van voedselproductie (en de daarmee samenhangende consumptie), moeten we toe naar een landbouw op gematigder schaal, primair gebaseerd op lokale toelevering en markten en daarmee bijdragend aan meer zelfvoorzienendheid, autonomie en voedselzekerheid.

CDA

In het programma heeft het CDA nauwelijks aandacht voor dierenwelzijn. Desgevraagd meldt de partij geen veefabrieken te wensen en is daarom ook geen voorstander van geïndustrialiseerde veehouderij op bedrijventerreinen. Veehouderijbedrijven horen wat het CDA betreft thuis in het landelijk gebied. De partij gaat uit van de menselijke maat en hanteert het gezinsbedrijf als uitgangspunt. Dat heeft de partij bij de vaststelling van de reconstructieplannen gebracht tot een keuze van 1,5 ha als maximale omvang voor nieuwvestigingen van intensieve veehouderijbedrijven in Gelderland. Deze maximum maat zal de partij wel telkens blijven toetsen aan ontwikkelingen op het gebied van techniek, economie, milieu, landschap, dierenwelzijn, diergezondheid, arbo en sociaal-maatschappelijke aspecten. De partij is het oneens met de stelling dat in Gelderland alleen nog biologische bedrijven mogen worden gevestigd. De partij is voor versoepeling van vestigingsregels voor bedrijven. Over het terugdringen van de industriële veehouderij zwijgt het verkiezingsprogramma.

ChristenUnie

In het programma heeft de CU geen aandacht voor dierenwelzijn. De partij wil beperkingen aan de intensieve veehouderij, maar stelt in haar programma dat in landbouwontwikkelingsgebieden veehouderijen tot 2,5 ha groot mogen zijn. Over het verder terugdringen van de industriële veehouderij zwijgt het verkiezingsprogramma. De partij is het oneens met de stelling dat in Gelderland alleen nog biologische bedrijven mogen worden gevestigd.

D66

De partij is het eens met de stelling dat in Gelderland alleen nog biologische bedrijven mogen worden gevestigd. Voor D66 Gelderland is er alleen toekomst voor duurzame en diervriendelijke voedselproductie. De producenten kunnen variëren van kleinschalige biologische bedrijven tot high-tech agroparken waar verschillende agrarische bedrijvigheden op een innovatieve, duurzame en diervriendelijke wijze gecombineerd worden.

DPS/Groep van Bergen/De Groenen

Dit samenwerkingsverband is tegen megastallen en voor steun aan biologische landbouw. De partij stelt: 'Het woord "Duurzaam" wordt tegenwoordig voor alles gebruikt, zelfs voor luchtwassers in megaveestallen. Dus zeggen we nu kies biologische landbouw . Deze zijn beter inpasbaar in de Nederlandse maat. En beter voor het milieu.'

Gelderse Centrumdemocraten

In het programma hebben de Centrumdemocraten geen aandacht voor dierenwelzijn. De partij is het oneens met de stelling dat in Gelderland alleen nog biologische bedrijven mogen worden gevestigd. De partij is zeer voor versoepeling van vestigingsregels voor bedrijven.

GroenLinks

GL stelt dat de intensieve veehouderij en kassenteelt industriële processen zijn geworden die het beste passen op bedrijventerreinen, zeker als daar winst is te halen door uitwisseling van energie en dergelijke. Toch is GroenLinks ook tegen de bio-industrie. Biologisch boeren wordt zoveel mogelijk ondersteund.

Partij voor de Dieren

Deze partij wil dat er een einde komt aan de vee-industrie en dat de dieren worden gehouden op een wijze die recht doet aan hun natuurlijke gedrag en behoeften.

In hun verkiezingsprogramma stellen zij voor:

- De provincie richt haar beleid op een afname van de veestapel. Er komt een uitbreidingsstop en een vestigingsstop voor de intensieve veehouderij.
- De provincie staat uitbreiding of nieuwe vestigingen van veehouderijen alleen toe als dat geen negatieve effecten heeft voor dier, natuur en milieu.
- De provincie neemt in haar structuurvisie op dat pelsdierhouderijen niet zijn toegestaan.
- De provincie stimuleert de bouw van schuilstallen en boomaanplant in weilanden ter beschutting van vee.
- Koeien wordt ten minste weidegang geboden.
- De provincie grijpt de nieuwe mogelijkheden van Europese landbouwsubsidies aan om initiatieven op het gebied van dierenwelzijn te ondersteunen. De provincie draagt de mogelijkheden die deze Europese regelingen bieden op het gebied van dierenwelzijn actief uit naar de potentiële gebruikers van de regeling in de agrarische sector

Partij voor Mens en Spirit

Partij voor Mens en Spirit kiest voor biologische landbouw. De partij stelt: 'Men rekende 20 jaar geleden al uit dat de kosten van biologische landbouw lager liggen dan de kosten van de gangbare landbouw, als we alle verborgen en lange termijnkosten meerekenen. Biologisch voedsel blijkt rijker aan voedingsstoffen en is gezonder voor dier en milieu.'

PvdA

In het programma heeft de PvdA geen aandacht voor dierenwelzijn. Wel rept de partij van 'een unieke mix van research- en opleidingsinstituten, intensieve veehouderij en gespecialiseerde logistiek' in de Gelderse vallei. De partij is het oneens met de stelling dat in Gelderland alleen nog biologische bedrijven mogen worden gevestigd. De partij is voor versoepeling van vestigingsregels voor bedrijven.

PVV

Over het terugdringen van de industriële veehouderij zwijgt het verkiezingsprogramma. De partij is het helemaal oneens met de stelling dat in Gelderland alleen nog biologische bedrijven mogen worden gevestigd. De partij is helemaal voor versoepeling van vestigingsregels voor bedrijven.

SGP

Over dieren, dierenwelzijn en het terugdringen van de industriële veehouderij zwijgt het verkiezingsprogramma. De partij is het helemaal oneens met de stelling dat in Gelderland alleen nog biologische bedrijven mogen worden gevestigd. De partij is helemaal voor versoepeling van vestigingsregels voor bedrijven.

SP

De SP is er voorstander van dat de provincie biologische landbouwbedrijven steunt, evenals familiebedrijven en kleinschaliger boeren. De partij is tegen veefabrieken waar duizenden dieren op een kleine oppervlakte worden gehouden.

VVD

In het programma heeft de VVD geen aandacht voor dierenwelzijn. Ook over het terugdringen van de industriële veehouderij zwijgt het verkiezingsprogramma. De VVD is daarentegen van mening dat de agrarische sector van groot belang is voor de vitaliteit van het platteland. De VVD wil een sterke agrarische sector waarin (gezins-)bedrijven een goede boterham kunnen verdienen en ruimte krijgen voor vernieuwing en ontwikkeling

50Plus

Dieren en dierenwelzijn behoren niet tot de speerpunten van deze partij. Desgevraagd stelt ze dat nog afgezien van het leed dat dieren wordt aangedaan, er geen landschappelijke, morele of menselijke redenen om megastallen te bouwen. De partij is het eens met de stelling dat in Gelderland alleen nog biologische bedrijven mogen worden gevestigd.

Stelling 2: De provincie stelt paal en perk aan de jacht

Achtergrond

Plezierjacht komt in Nederland nog veel voor – ook al wordt dat vaak ‘beheersjacht’ genoemd. Er worden dan allerlei argumenten aangevoerd waarom een bepaald type jacht gerechtvaardigd zou zijn. Jagers beweren bijvoorbeeld dat de vos kippen en eenden bij boeren uitmoordt en de weidevogelstand bedreigt. Dit zijn echter gelegenheidsargumenten: deze ‘bedreigingen’ zijn niet proportioneel. Waar het in werkelijkheid om gaat is dat jagers de vos als concurrent zien omdat ze konijnen, hazen en fazanten eten. Bovendien helpt ‘beheersjacht’ niet: vossen doen aan 'sociale regulatie'. Dat wil zeggen, het aantal jongen wordt afgestemd op de draagkracht van het leefgebied. Als er door jacht voortdurend een verhoogde kunstmatige sterfte wordt veroorzaakt, zullen er steeds opnieuw grote worpen plaatsvinden.

Standpunt WSPA

WSPA is tegen alle vormen van plezierjacht. Jacht zou alleen als uiterste middel moeten worden ingezet, als andere, diervriendelijke methoden niet werken of bijvoorbeeld om dieren uit hun lijden te verlossen.

CDA

Wat het CDA betreft blijft de jacht noodzakelijk en toegestaan in Gelderland. ' Menselijk ingrijpen blijft noodzakelijk in de natuur, om zo een gezond, divers en duurzaam wildbestand te behouden.' De partij stemde tegen een motie om de drukjacht op zwijnen te beëindigen en overlast via diervriendelijke alternatieven tegen te gaan.

ChristenUnie

In het programma komt het onderwerp niet aan bod, maar de ChristenUnie is van mening dat de jacht en het afschot van wilde dieren soms noodzakelijk zijn om de overlast te beperken. De partij stemde tegen een motie om de drukjacht op zwijnen te beëindigen en overlast via diervriendelijke alternatieven tegen te gaan.

D66

D66 vindt dat de jacht op beschermde diersoorten aangepakt dient te worden. 'Dat betekent echter niet, dat alle vormen van jacht verboden dienen te worden.' De partij stemde voor een motie om het gebruik van nachtkijkers bij de zwijnenjacht te verbieden.

DPS/Groep van Bergen/De Groenen

DPS/Groep v Bergen/ De Groenen vindt dat jagen verboden moet worden in Gelderland. Het is een hobby voor een elite.(kroondomein) Het is beter alle hekken weg te halen in natuurgebieden, zodat het wild zich kan verplaatsen als er te weinig voedsel is. De partij stemde tegen een motie om de drukjacht op zwijnen te beëindigen en overlast via diervriendelijke alternatieven tegen te gaan.

Gelderse Centrumdemocraten

Voor de Centrumdemocraten blijft de jacht in vele gevallen noodzaak. De partij schrijft: 'Daar waar normaal de natuur zijn werk doet, hebben wij mensen door de eeuwen heen steeds meer kennis gekregen van kringlopen en hebben ook ervaren dat natuurlijke kringlopen op gevaarlijke wijze door menselijke invloeden kunnen worden verstoord. Vossen eten al de kippen op, door gebrek aan vijand van de vos. Hazen overvloed leidt tot oogstmislukking door vreten van gewassen in hoge mate. - Duivenpoep overlast door voeden van patat in het centrum.'

GroenLinks

GroenLinks wil de plezierjacht afschaffen. De partij stemde voor een motie om de drukjacht op zwijnen te beëindigen en overlast via diervriendelijke alternatieven tegen te gaan.

Partij voor de Dieren

De partij diende een motie in om de drukjacht op zwijnen te beëindigen en overlast via diervriendelijke alternatieven tegen te gaan. De partij diende ook een motie in om het gebruik van nachtkijkers bij de zwijnenjacht te verbieden.

Wat betreft de jacht, stelt de PvdD in het programma het volgende:

- De provincie dient uiterst terughoudend te zijn bij het verstrekken van afschotvergunningen of onbeschermdverklaringen van zogenoemde 'schadelijke dieren'.
- De provincie erkent geen enkele faunabeheereenheid.
- De provincie maakt de soorten, aantallen en locaties openbaar van dieren die worden doodgeschoten.
- De provincie staat niet toe dat er gejaagd wordt op haar gronden.
- De provincie registreert klachten over jagers en gebruikt deze informatie om de handhaving te verbeteren.
- De provincie registreert alle gevallen van roofvogelvervolging, inclusief vermoedens hiervan en gebruikt deze informatie om de handhaving te verbeteren.
- De provincie ziet er op toe dat verwilderde katten niet langer worden gedood, maar gevangen worden en gecastreerd of gesteriliseerd. Daarna moeten de katten worden geresocialiseerd en geplaatst in gastgezinnen of teruggezet worden op de plaats waar ze zijn gevangen.

Partij voor Mens en Spirit

Deze partij is tegen de jacht. Zoals zij stelt: 'In Gelderland worden natuur en voedselketens gereguleerd en geheel bepaald door menselijke activiteiten. Hierdoor is de natuur een gecultiveerde natuur geworden en wild is cultuurwild geworden. Hierdoor is de mens verantwoordelijk geworden voor het welzijn van elk dier. Jagen past daar niet bij. Een humaan beheer is noodzakelijk, net als bij andere dieren die van ons afhankelijk zijn. Partij voor Mens en Spirit wil toewerken naar een benadering dat het welzijn en leven van elk dier beoogt. We willen zoeken naar alternatieve methoden om dit op een moderne manier te doen, bijvoorbeeld door geboortebeperving van bepaalde soorten.'

PvdA

De PvdA de plezierjacht in Gelderland verbieden. Enkel wanneer grazers moeten worden afgeschoten voor het behoud van het ecologisch evenwicht is het afschieten van dieren, als laatste redmiddel, een optie. De partij stemde voor een motie om de drukjacht op zwijnen te beëindigen en overlast via diervriendelijke alternatieven tegen te gaan. Maar de partij stemde tegen een motie om het gebruik van nachtkijkers bij de zwijnenjacht te verbieden.

PVV

De PVV is tegen plezier- druk- en drijfjacht maar voor noodafschot en/of beheersjacht als er gevaar dreigt voor mens of dier. 'De Partij voor de Vrijheid staat voor dierenwelzijn.'

SGP

De partij is zeer tegen de stelling dat de jacht in Gelderland verboden moet worden. De partij stemde tegen een motie om het gebruik van nachtkijkers bij de zwijnenjacht te verbieden.

SP

De SP is tegen drijfjacht of drukjacht. Deze vormen van jacht zorgen voor onnodig dierenleed. Overlast van wilde zwijnen moet vooral voorkomen worden door goed onderhouden rasters en het beperken van het bijvoeren. Daar waar wild schade veroorzaakt bij individuele boerenbedrijven moet deze vergoed worden. De partij stemde voor een motie om de drukjacht op zwijnen te beëindigen en overlast via diervriendelijke alternatieven tegen te gaan.

VVD

De VVD is van mening dat de jacht om wild te verwerven is toegestaan met inachtneming van de regelgeving. De partij stemde tegen een motie om de drukjacht op zwijnen te beëindigen en overlast via diervriendelijke alternatieven tegen te gaan.

50Plus

Dieren en dierenwelzijn behoren niet tot de speerpunten van deze partij. De partij stelt: 'Jacht kan nodig zijn in het belang van flora en fauna. En alleen dan jacht toestaan.'

Stelling 3: De provincie maakt zich sterk voor natuurgebieden

Achtergrond

Van de natuur in Nederland is veel verloren gegaan – en wat er nog is, is vaak versnipperd. Dieren (en planten) kunnen daardoor maar moeilijk overleven: zij zitten vaak gevangen op 'eilandjes' natuur. Door gebieden te vergroten en vooral met elkaar te verbinden kan dit worden voorkomen. Op die manier ontstaat een groot netwerk van natuur waardoor de leefgebieden van dieren enorm uitbreiden. Het plan hiervoor heet 'Ecologische Hoofdstructuur' (EHS). Het huidige kabinet heeft echter een streep door de uitgaven voor de EHS gehaald. Nu komt het op de provincies aan of de natuurdoelstellingen toch nog gehaald kunnen worden.

Standpunt WSPA

De afspraken voor de Ecologische Hoofdstructuur moeten worden nagekomen. Voor de in het wild levende dieren in Nederland is dit van vitaal belang. Er is voor hen al zo weinig ruimte.

CDA

Bekostiging van de Ecologische Hoofdstructuur (EHS) is volgens het CDA een rijkstaak: zonder rijksmiddelen zal er geen verdere aankoop van gronden voor de EHS door de provincie worden

gedaan. Mochten de rijksmiddelen uitblijven, dan komen de EHS-claims op agrarische gebieden wat het CDA betreft te vervallen. De partij is het oneens de stelling dat natuurgebied de Veluwe moet worden uitgebreid.

ChristenUnie

De partij stelt: 'De provincie tornt niet aan de ambities voor de Ecologische Hoofdstructuur: een stevige verbinding van natuurgebieden blijft een speerpunt in het natuurbeleid en de EHS moet gerealiseerd worden. Streven is om 80 procent te realiseren voor 2018 en het resterende deel uiterlijk in 2025. De uitvoering van Natura 2000 (N2000), een samenhangend Europees netwerk van natuurgebieden, is niet eenvoudig. Juist hier dringt zich een spanningsveld op tussen natuurbelangen enerzijds en sociaaleconomische belangen anderzijds. Heldere regels, goede communicatie, snel handelen en boter bij de vis zullen het devies moeten zijn. Provincies hebben een taak in het N2000 beleid door het opstellen van beheerplannen. In deze beheerplannen moeten de sociaaleconomische belangen voldoende meegewogen worden om draagvlak te genereren voor uitvoering van de plannen. Een integrale afweging van alle belangen kan herbegrenzing of herziening van de doelen tot gevolg hebben.'

De CU is het oneens de stelling dat natuurgebied de Veluwe moet worden uitgebreid.

D66

In haar verkiezingsprogramma stelt de partij: 'D66 Gelderland vindt dat de belangrijke natuurwaarden op de Veluwe beschermd worden en blijven. Uitbreiding van het natuurgebied van de Veluwe is daarbij mogelijk binnen het project groei en krimp op de Veluwe: uitbreiding van recreatief grondgebruik binnen de daarvoor aangewezen locaties gaat gepaard met krimp van dergelijk grondgebruik in het bos- en natuurgebied van de Veluwe. Kwetsbare natuur dient beschermd te worden, tegelijk moet het aanbod van recreatie, met name hoogwaardige en duurzame recreatie, op mindere kwetsbare gebieden ook de ruimte gegeven worden.' D66 is het eens de stelling dat natuurgebied de Veluwe moet worden uitgebreid.

GroenLinks

GL stelt in haar programma: 'De ecologische hoofdstructuur, inclusief verbindingen, moet er komen, wij accepteren geen geknabbel aan de randen ervan door op die plekken te bouwen. De provincie investeert ook zelf in natuur.' De partij is het eens de stelling dat natuurgebied de Veluwe moet worden uitgebreid.

Partij voor de Dieren

De partij is het eens de stelling dat natuurgebied de Veluwe moet worden uitgebreid.

In het verkiezingsprogramma stelt de PvdD zich op de volgende standpunten:

- De provincie geeft de Ecologische Hoofdstructuur hoge prioriteit en streeft naar realisatie van de EHS in 2018. Alle Natura 2000-gebieden hebben voor 2014 een vastgesteld beheerplan.
- De provincie neemt ontsnipperende maatregelen als natuurgebieden doorsneden

worden door wegen en maakt op deze manier de migratie van dieren van het ene gebied naar het andere mogelijk.

- De provincie maakt een ruimtelijke verordening, waarin de bescherming van de EHS, Nationale Landschappen, waterwingebieden en waardevolle cultuurlandschappen helder en transparant is vastgelegd. Er worden grenzen gesteld aan de grootte van agrarische bouwblokken.
- De provincie moet de bescherming van dieren, natuur en milieu prioriteit geven bij beheerplannen voor de Natura 2000-gebieden en het vergunningverleningbeleid. De provincie geeft voorrang aan het beëindigen van intensieve veehouderij bij kwetsbare natuurgebieden.
- De provincie gaat lichtvervuiling tegen. De provincie verbetert de handhaving van stilte in stiltegebieden.
- De provincie beschouwt agrarisch natuurbeheer niet als vervanging voor natuurgebieden, maar als een aanvulling hierop.

PvdA

De PvdA vindt dat de ecologische hoofdstructuur (EHS) moet worden afgerond. Aan onze idealen zijn wij verplicht om – ook in tijden van krapte – de natuur niet te offeren voor korte termijn gewin.

PVV

De PVV is tegen Europese bemoeienis in het Gelderse natuurbeleid, dus geen Natura 2000.

SGP

De provincie heeft in de visie van de SGP al genoeg natuurgebieden aangekocht. De partij is het oneens de stelling dat natuurgebied de Veluwe moet worden uitgebreid.

SP

Het programma van de SP stelt: 'Er zijn mooie plannen om de afzonderlijke natuurgebieden met elkaar te verbinden. Zo krijgen bedreigde diersoorten als otters, dassen, bevers en edelherten een betere kans om blijvend te overleven. Het betekent ook dat soms de mens op bepaalde plekken even een stapje terug moeten doen om de natuur weer meer ruimte te geven. De provincie moet daarin durven te investeren.'

VVD

De VVD is het eens met de stelling dat natuurgebieden mogen verdwijnen voor economische activiteiten. De partij stelt: 'De Europese Natura 2000-wetgeving is door de Nederlandse overheid van extra regels voorzien. Diverse regio's in Gelderland hebben hiermee te maken. De VVD wil niet verder gaan dan de Europese wetgeving. De VVD is van mening dat de overheid geen grond voor natuur (EHS) mag claimen als er onvoldoende geld beschikbaar is. Ook vindt de VVD dat er terughoudend dient te worden omgegaan met het aanwijzen van gebieden voor realisatie van

natuur. Met name wanneer de financiering voor de realisatie niet meteen bij de aanwijzing duidelijk is, dient de aanwijzing achterwege te blijven.'

50Plus

De Ecologische Hoofdstructuur is geen speerpunt van 50Plus. De partij is het oneens de stelling dat natuurgebied de Veluwe moet worden uitgebreid.